

WYKORZYSTANIE MODELU DU PONTA W OCENIE RENTOWNOŚCI GOSPODARSTW POZYSKUJĄCYCH ALTERNATYWNE ŹRÓDŁA DOCHODÓW

Piotr Bórawski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Streszczenie. Artykuł przedstawia rentowność gospodarstw rolnych, których właściciele pozyskiwali dodatkowe i alternatywne źródła dochodów prowadząc chów strusi i danieli. Szczególna uwaga została zwrócona na wskaźniki ekonomiczne kształtujące rentowność aktywów i kapitałów własnych. Badania wykazały różnice w rentowności kapitałów własnych w gospodarstwach w zależności od kierunku produkcji. Gospodarstwa zajmujące się chowem danieli osiągnęły lepszą rentowność kapitałów własnych. Ponadto w gospodarstwach tych odnotowano wyższą wartość środków trwałych i obrotowych w porównaniu do gospodarstw strusiarskich. Właściciele badanych gospodarstw rolnych usprawnili proces zarządzania kapitałem własnym. Większość z nich wykorzystywała kapitały własne w działalności rolniczej.

Słowa kluczowe: rentowność, gospodarstwo, model Du Ponta

WSTĘP

Wskaźniki ekonomiczne są cennym źródłem informacji dla różnych grup odbiorców. W gospodarce rynkowej informacje pochodzące z analizy wskaźnikowej są potrzebne bankom i instytucjom finansowym szczególnie przy ocenie płynności bieżącej. Instytucje udzielające kredytów długoterminowych są zainteresowane szczególnie możliwością kredytobiorców w zakresie generowania zysków oraz wywiązywania się ze zobowiązań. Z kolei akcjonariuszy najczęściej interesuje zdolność przedsiębiorstwa do generowania zysku na 1 akcję oraz informacje dotyczące oceny ryzyka finansowego.

Analiza wskaźnikowa obejmuje kilka etapów badań, w tym szczególnie: wybór obszaru i dziedziny analiz, zastosowanie odpowiednich wskaźników, przeprowadzenie wyliczeń i porównanie uzyskanych wyników z normami określonymi dla określonych grup przedsiębiorstw [Duraj 1994]. Jest ona ważnym narzędziem umożliwiającym pomiar efektywności przedsiębiorstwa oraz jej ocenę i porównanie z innymi przedsiębiorstwami

Adres do korespondencji – Corresponding author: Piotr Bórawski, Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Plac Łódzki 2, 10-957 Olsztyn

działającymi w branży [Polaczek 2008]. Umożliwia ona ustalenie czynników, które oddziałują na finanse przedsiębiorstwa oraz pomaga w wytyczeniu przyszłych opłacalnych kierunków działania dla podmiotów gospodarczych [Szczecińska 2008].

Sami właściciele przedsiębiorstw są zainteresowani wszechstronną analizą ich podmiotów gospodarczych i głównych kierunków działalności. Dzięki wskaźnikom właściciele przedsiębiorstw uzyskują informacje o tym, które składniki majątku są rentowne, a z których można zrezygnować lub dokonać racjonalizacji ich gospodarowania. Podobna sytuacja występuje w przypadku indywidualnych gospodarstw rolnych. Traktuje się je jak przedsiębiorstwa ponieważ są powiązane z rynkiem, a więc zakupują środki do produkcji i sprzedają wytworzone surowce. Dlatego coraz częściej stosuje się różne narzędzia analizy kondycji finansowej gospodarstw wykorzystując do tego celu metodologię stosowaną w ocenie przedsiębiorstw oraz zbierane są dane dotyczące ich wpływów i wydatków finansowych. Jednym z takich narzędzi jest model Du Pont'a. W modelu tym bada się stopę zwrotu z aktywów. Do przedstawienia tego modelu stosuje się m.in. takie wskaźniki jak: rentowność sprzedaży, rentowność majątku i rentowność kapitału własnego [Bieniasz, Czerwińska-Kayzer, Gołaś 2008].

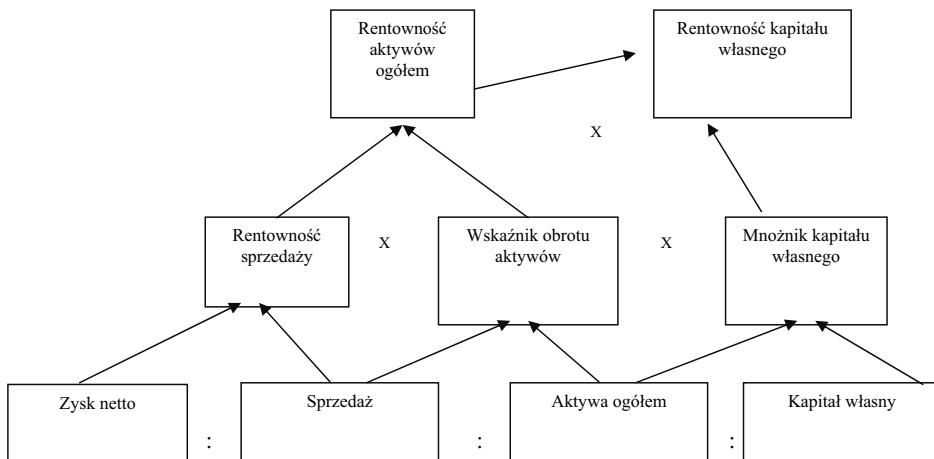
CEL I METODA BADAŃ

Głównym celem badań było przeprowadzenie diagnozy rentowności indywidualnych gospodarstw rolnych pozyskujących dodatkowe i alternatywne źródła dochodów. Podmioty te zlokalizowane były w województwie warmińsko-mazurskim, podlaskim i mazowieckim. Ich właściciele pozyskiwali alternatywne źródła dochodów z produkcji strusi (12 gospodarstw) oraz danieli (5 gospodarstw). Badania przeprowadzono na końcu roku 2007 a dane dotyczyły całorocznej działalności gospodarczej. W badaniach zastosowano metodę FADN, dzięki której wyliczono kategorie ekonomiczne dla badanych gospodarstw rolnych.

WYNIKI BADAŃ

Jednym z narzędzi umożliwiających kompleksowe wykorzystanie wskaźników jest model Du Pont'a. Pozwala on na porównanie działalności bieżącej z poprzednią oraz stawianie prognoz [Krajewski 2008]. Dzięki temu modelowi właściciele gospodarstw rolnych mogą dokonać identyfikacji i analizy przedsięwzięć, które budzą niepewność. Ponadto umożliwia on wskazanie składników aktywów oraz finansów, które wymagają usprawnienia procesu zarządzania [Jerzemska 2006]. Schemat modelu Du Pont'a przedstawiono na rys. 1.

Na początku analizie poddano środki trwałe w badanych gospodarstwach rolnych. Podczas przeprowadzania badań zauważono, że w większości przypadków składniki środków trwałych osiągnęły wyższą wartość w gospodarstwach zajmujących się chowem danieli. Prawdopodobnie ta wynika z faktu, że gospodarstwa zajmujące się chowem danieli były obszarowo większe (średnia powierzchnia 70 ha dla gospodarstw danieli, przy 15 ha dla gospodarstw strusi). Jedynie wartość budynków mieszkalnych oraz budynków

Rys. 1. Schemat modelu Du Ponta

Fig. 1. Du Pont model scheme

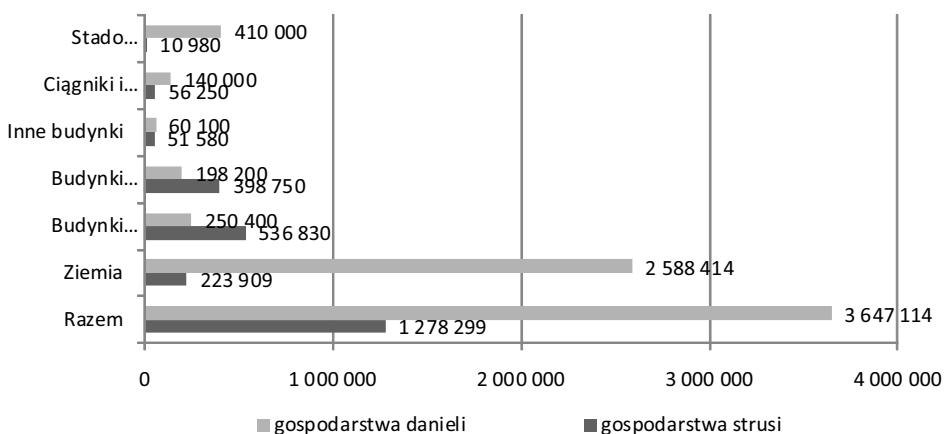
Źródło: Bieniasz A., Czerwińska-Kayzer D., Gołaś Z., 2008. Wykorzystanie modelu Du Ponta do określenia czynników kształtujących rentowność przedsiębiorstw przemysłu przetwórczego. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej nr 64, Warszawa, s. 53–64.

Source: Bieniasz A., Czerwińska-Kayzer D., Gołaś Z., 2008. Wykorzystanie modelu Du Ponta do określenia czynników kształtujących rentowność przedsiębiorstw przemysłu przetwórczego. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej nr 64, Warszawa, s. 53–64.

gospodarczych była wyższa w gospodarstwach zajmujących się chowem strusi (rys. 2). W gospodarstwach hodowców danieli w strukturze majątku dominowała: ziemia (71%), stado podstawowe (11%) i budynki mieszkalne (7%). Produkcja danieli wymaga lepszego wyposażenia w ziemię i maszyny w porównaniu do chowu strusi.

Struktura środków trwałych wyglądała odmiennie w gospodarstwach hodowców strusi. Największy udział procentowy w wartości majątku trwałego zajmowały budynki mieszkalne (42%), budynki gospodarcze (31%), a najmniejszy stado podstawowe (1%). Produkcja strusi wymaga lepszego wyposażenia w budynki gospodarcze w porównaniu do hodowli danieli.

W dalszej części analizie poddano wartość środków obrotowych w badanych gospodarstwach. Również w tym przypadku zaobserwowano znaczące różnice. Generalnie w gospodarstwach hodowców danieli wszystkie składniki środków obrotowych osiągnęły wyższe wartości w porównaniu do gospodarstw strusiarskich. W obydwu typach gospodarstw dominowały takie składniki środków trwałych jak: stado obrotowe i zapasy produkcji, w skład których wchodziły produkty przeznaczone do zużycia w gospodarstwie oraz do sprzedaży [Bórawski, Brodziński 2003]. Na dalszej pozycji w strukturze środków obrotowych znalazły się produkcja roślinna w toku, w skład której wchodziły zasiewy istniejące w momencie inwentaryzacji. Ostatnią pozycję stanowiły zapasy z zakupu składające się z środków do produkcji oraz materiałów do remontów (rys. 3). Prawidłowe gospodarowanie zapasami może przyczynić się w gospodarstwie rolnym do znaczących oszczędności oraz poprawy kondycji finansowej [Wasilewski 2004b].

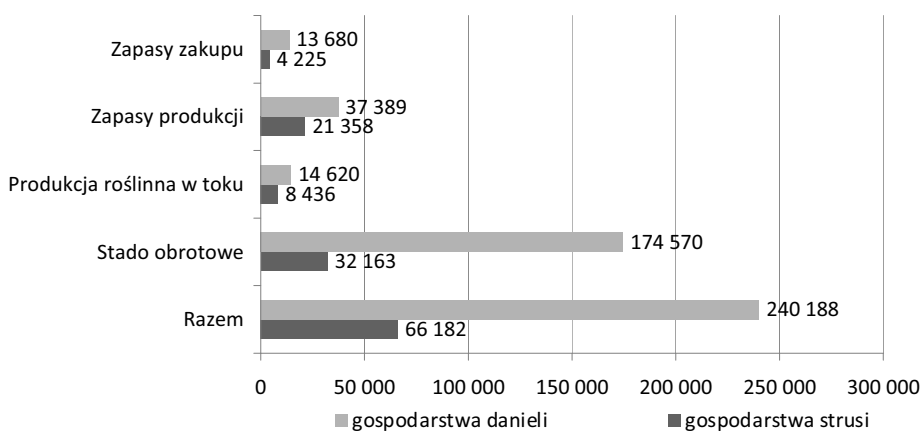

Rys. 2. Wartość środków trwałych w badanych gospodarstwach liczona średnio na gospodarstwo [zł]

Fig. 2. Value of fixed assets calculated on a farm [PLN]

Źródło: Badania własne.

Source: Own research.

Rys. 3. Wartość środków obrotowych w badanych gospodarstwach liczona średnio na gospodarstwo [zł]

Fig. 3. Value of current assets in surveyed farms calculated on a farm [PLN]

Źródło: Badania własne.

Source: Own research.

Zebrany materiał badawczy wskazuje na dość dużą wartość zysku netto (dochodu netto) osiągniętego przez właścicieli ferm strusi. W roku 2007 gospodarstwa te osiągnęły średnio 84 772 zł dochodu brutto po odjęciu amortyzacji zaś (20 860 zł) osiągnięto dochód (zysk) netto w wysokości 63 912 zł. liczonego średnio na gospodarstwo (tab. 1).

Wartość kapitału własnego obliczono jako różnicę między aktywami ogółem a wartością zobowiązań ogółem. W ten sposób uzyskano wartość 1 294 301 zł w roku 2007.

Przeprowadzone badania potwierdzają prawidłowość, że właściciele gospodarstw rolnych raczej rzadko finansują działalność ze źródeł obcych. Jest to wynikiem małej skali prowadzonej działalności gospodarczej oraz ostrożności i obawy przed trudnościami związanymi ze spłatą kapitałów obcych [Wasilewski 2005].

Tabela 1. Wskaźniki wykorzystane w budowie modelu Du Ponta w gospodarstwach hodowców strusi

Table 1. Indicators used in Du Pont model in ostrich farms

Rodzaj wskaźnika	Wartość
Dochód netto (zysk netto)	63 912 zł
Sprzedaż	118 964 zł
Aktywa ogółem	1 344 481 zł
Kapitał własny	1 294 301 zł
Rentowność sprzedaży	53,7%
Wskaźnik obrotu aktywami	8,8%
Mnożnik kapitału własnego	1,03
Rentowność aktywów	472,56%
Rentowność kapitałów własnych	486,73%

Źródło: Obliczenia na podstawie badań własnych.

Source: Own elaboration based on own research.

W badaniach własnych otrzymano bardzo wysoką wartość wskaźnika rentowności sprzedaży. Dzieje się tak dlatego, że do analiz zakwalifikowano dochód netto. Rachunek wyników w gospodarstwie rolniczym kończy się na dochodzie netto. Są to pieniądze, które pozostają rolnikowi do dyspozycji ponieważ rolnik nie ponosi kosztów własnego zatrudnienia w gospodarstwie. Pozostający dochód netto jest więc kwotą, która jest zapłatą za wykonaną pracę ale równocześnie pozostaje do dyspozycji rolnika i jego rodziny.

Również w badaniach otrzymano wysoką wartość wskaźnika rentowności majątku. Informuje on o „wielkości zysku netto przypadającego na jednostkę wartości zaangażowanych w przedsiębiorstwie majątku” [Sierpińska, Jachna 1998]. Wysoka wartość wskaźnika rentowności majątku pokazuje, że właściciele gospodarstw dobrze zarządzali aktywami. Według różnych norm podręcznikowych wskaźnik ten w przedsiębiorstwach powinien kształtować się na poziomie 8–10%. W badaniach uzyskano blisko 5-krotnie większą wartość wskaźnika rentowności majątku. Wynik ten należy jednak porównywać między przedsiębiorstwami należącymi do tych samych lub pokrewnych branż. Generalnie gospodarstwa rolnicze i przedsiębiorstwa rolnicze mają tendencje do utrzymywania wysokich wartości wskaźników rentowności.

W gospodarstwach hodowców danieli również uzyskano wysoką wartość wskaźników ekonomicznych. Szczególnie sytuacja korzystnie przedstawiała się w zakresie wartości dochodu netto (zysku). Również w tym przypadku wartość tego wskaźnika przyjęto do analiz. Dlatego uzyskano wysokie wartości wskaźników rentowności sprzedaży i aktywów. Również rentowność kapitałów własnych była wysoka, co świadczy o korzystnej sytuacji finansowej badanych gospodarstw. Wyniki te świadczą o tym, że w badanym okresie gospodarstwa rolne usprawniły proces maksymalizacji sprzedaży i minimalizacji kosztów. Jeżeli chodzi o prace innych autorów, to wskaźniki rentowności były nieco niższe,

a najwyższe wartości wskaźników rentowności sprzedaży osiągnięto w gospodarstwach indywidualnych gdzie ich wartość ukształtowała się średnio na poziomie 30% [Wasilewski 2004a].

Wysokie wartości wskaźnika rentowności kapitału własnego wskazują również na opłacalność inwestycji w majątek przedsiębiorstwa [Bórawski, Brodziński 2006]. Godna uwagi jest prawidłowość polegająca na tym, że w przypadku badanych gospodarstw hodowców danieli uzyskano mnożnik kapitału własnego równego 1. Jest to bardzo nietypowy przypadek ponieważ oznacza on, że właściciele gospodarstw danieli nie posiadali żadnych krótko, średnio i długoterminowych zobowiązań. Wyniki badań własnych potwierdzają ogólną tendencję do niechęci zadłużania się właścicieli gospodarstw rolnych. Ich działalność gospodarcza jest najczęściej finansowana własnymi środkami pieniężnymi lub pożyczkami od rodzin i znajomych.

Tabela 2. Wskaźniki wykorzystane w budowie modelu Du Ponta w gospodarstwach hodowców danieli

Table 2. Indicators used in Du Pont model in fallow deers farms

Rodzaj wskaźnika	Wartość
Dochód netto (zysk netto)	197 036 zł
Sprzedaż	298 494 zł.
Aktywa ogółem	3 887 302 zł.
Kapitał własny	3 887 302 zł.
Rentowność sprzedaży	66,0%
Wskaźnik obrotu aktywami	8,22%
Mnożnik kapitału własnego	1,0
Rentowność aktywów	541,25%
Rentowność kapitałów własnych	541,25%

Źródło: Obliczenia na podstawie badań własnych.

Source: Own elaboration based on own research.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Przedstawione wyniki badań wskazują na korzystną sytuację finansową w obydwu typach gospodarstw, z lekką przewagą w gospodarstwach hodowców danieli. Wysokie wskaźniki rentowności aktywów i kapitałów własnych wskazują na możliwość rozwoju badanych gospodarstw rolnych. Ponadto świadczą one o korzystnej strategii rozwoju polegającej na kontroli kosztów i ich minimalizacji.

Porównując te typy gospodarstw rolnych można stwierdzić, że różniły się one nieznacznie pod względem rentowności sprzedaży, majątku i kapitałów własnych. Czynnikiem, który w najwyższym stopniu decydował o wysokich wskaźnikach była rentowność sprzedaży.

Wyniki te świadczą również o niedokładności metody badawczej bowiem osiągnięte wyniki badań są w obydwu typach gospodarstw dużo wyższe niż w przypadku przedsię-

biorstw. Wynika to z kilku przesłanek. Po pierwsze przyjęcie dochodu netto jako kategorii do obliczeń rentowności sprzedaży znacznie zawyża wyniki ponieważ nie jest on obciążony podatkiem i wynagrodzeniem dla właściciela gospodarstw. Druga przesłanka wynika z niechęci rolników do zadłużania się i obniżania w ten sposób końcowego wyniku działalności. W większości badanych gospodarstw rolnych działalność była finansowana kapitałem własnym.

Przedstawione wyniki własnych obliczeń wskazują na konieczność poszukiwania nowych mierników i wskaźników oceny kondycji finansowej gospodarstw rolnych albo uaktualnienie tych, które zyskują powszechne zastosowanie w ocenie kondycji przedsiębiorstw.

PIŚMIENNICTWO

- Bieniasz A., Czerwińska-Kayzer D., Gołaś Z., 2008. Wykorzystanie modelu Du Ponta do określenia czynników kształtujących rentowność przedsiębiorstw przemysłu przetwórczego. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* nr 64, Warszawa, s. 53–64.
- Bórawski P., Brodziński Z., 2003. Zarządzanie majątkiem obrotowym w indywidualnych gospodarstwach rolnych na przykładzie województwa warmińsko-mazurskiego. *Biuletyn Naukowy UWM* Nr 23, s. 5–13.
- Bórawski P., Brodziński Z., 2006. Analiza finansowa sektora małych i średnich przedsiębiorstw na przykładzie województwa warmińsko-mazurskiego. *Acta Scientiarum Polonorum – Oeconomia* 5(2), Warszawa, s. 17–24.
- Duraj J., 1994. Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa. PWE, Warszawa, s. 193.
- Jerzemska M (red). 2006. Analiza ekonomiczna w przedsiębiorstwie. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 126.
- Krajewski M., 2008. Wykorzystanie modelu Du Ponta w ocenie działalności gospodarczej przedsiębiorstwa. *Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* nr 9 (1209), Wrocław, s. 116–124.
- Polaczek R., 2008. Analiza wskaźnikowa jako podstawowa metoda oceny efektywności przedsiębiorstwa. *Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* nr 9 (1209), Wrocław, s. 188–195.
- Sierpińska M., Jachna T., 1998. Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych. PWN, Warszawa, ss. 277.
- Szczecińska B. 2008. Wykorzystanie modelu analizy Du Ponta w ocenie efektywności wybranych przedsiębiorstw gospodarki żywnościowej. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* nr 64, Warszawa, s. 65–74.
- Wasilewski M., 2004a. Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania gospodarowania zapasami w przedsiębiorstwach rolnych. Wydawnictwo SGGW, Warszawa, ss. 242.
- Wasilewski M., 2004b. Metody ABC i XYZ w zarządzaniu zapasami w gospodarstwach indywidualnych. *Acta Sci. Pol. – Oeconomia* 3(2), Warszawa, s. 131–138.
- Wasilewski M., 2005. Efektywność gospodarstw indywidualnych w zależności od stopnia wykorzystania kapitału obcego. *Acta Sci. Pol. – Oeconomia* 4(2), Warszawa, s. 83–95.

DU PONT MODEL UTILIZATION IN PROFITABILITY ESTIMATION OF FARMS GAINING ALTERNATIVE INCOME SOURCES

Abstract. The paper presents profitability of farms, which owners gained alternative incomes running ostrich and fallow deers breeding. Particular attention was paid to indicators creating profitability of assets and own capital. The survey proved differences in profitability of own capital according to production direction. Farm with fallow deers breeding achieved better profitability of own capital. Moreover, the value of fixed assets and current assets in these farms was higher in comparison to ostrich farms. The owners of surveyed farms improved the process of own capital management. Most of them used own capital in agricultural activity.

Key words: profitability, farm, Du Pont model

Zaakceptowano do druku – Accepted for print 09.11.2009